

Thematische duiding dashboard sociale impact corona (oktober 2021)

Dashboard Sociale Impact Corona

Inhoud

1.	Introductie.....	2
	1.1. Over het dashboard	2
2.	Werk en Inkomen	3
	2.1. Werk en inkomen	3
	2.2. Betalingsachterstanden en problematische schulden	3
	2.3. Kwetsbare groepen	4
3.	Mentale weerbaarheid.....	5
	3.1. Welbevinden en leefstijl	5
	3.2. Huiselijk geweld	6
	3.3. Geestelijke gezondheidszorg	6
4.	Onderwijs	7
	4.1. Leergroei in het basisonderwijs.....	7
	4.2. Stageplaatsen voor mbo-studenten	8
5.	(Nalevings)gedrag	9
	5.1. Gedragsvoorschriften	9
6.	Sociale cohesie	9
	6.1. Vertrouwen	9
	6.2. Vaccinatiegraad	10

1. Introductie

Het Dashboard Sociale Impact Corona is ontwikkeld door de VNG samen met tal van partners, waaronder de ministeries van SZW, VWS, OCW, BZK, JenV, ZonMw en het Verwey-Jonker Instituut.

1.1. Over het dashboard

Doel van het dashboard is om op een select aantal indicatoren een beeld te geven van de maatschappelijke impact van corona. De gegevens in het dashboard worden periodiek ververs. Sinds april 2021 is het dashboard live. Dit is de derde update van gegevens (oktober 2021). Het dashboard biedt hiermee de mogelijkheid om een 'vinger aan de pols' te houden op een aantal onderwerpen die maatschappelijke relevant zijn in relatie tot de coronacrisis. Daarnaast is het bedoeld om input te leveren voor verdiepende gesprekken per thema.

1.1.1. Duiding van de cijfers

De cijfers in het 'Dashboard Sociale Impact Corona' worden besproken in diverse duidingssessies met experts uit gemeenten, verschillende ministeries en landelijke kennisinstellingen. Hoe moeten we deze cijfers interpreteren en wat betekent het voor de praktijk? Bij het duiden van de cijfers zijn ook resultaten uit andere studies of onderzoeken meegenomen die niet geschikt waren voor het dashboard, maar wel verdiepende informatie geven. De cijfers in het dashboard geven veelal een gemiddeld beeld, waardoor mogelijk bepaalde subgroepen van (mogelijk kwetsbare) burgers minder goed in beeld komen.

Op 29 september heeft een extra thematische duidingssessie plaatsgevonden over vaccinatiestatus en hoe deze te verhogen en de maatschappelijke betekenis van wel of niet gevaccineerd zijn. De doelstelling van de sessie was om zowel de redenen voor wel of niet vaccineren te bespreken, als de mogelijke oplossingen richting wel vaccineren. De opbrengsten van de sessie komen voornamelijk terug bij het thema Sociale Cohesie.

Het dashboard bestaat uit vijf thema's:

1. Werk en Inkomen; 2. Mentale weerbaarheid; 3. Onderwijs; 4. (Nalevings)gedrag en 5. Sociale Cohesie.

Elk thema heeft een eigen toelichtende duidingspagina. Deze pagina is opgesteld op basis van de bovengenoemde duidingssessies. Daarnaast heeft elke indicator een eigen uitklapbare toelichting met bronvermelding.

2. Werk en Inkomen

De COVID-19 pandemie heeft op dit moment op bepaalde indicatoren in het veld van werk en inkomen een groter effect dan op andere: Zo stijgt bijvoorbeeld het aantal uitkeringen met name onder jongeren, terwijl er nog geen stijging waarneembaar is in de armoede- en schuldencijfers.

2.1. Werk en inkomen

De cijfers op **netto arbeidsparticipatie** zijn sinds mei 2021 gestegen en laten een record zien ten opzichte van begin januari 2019: 69.7% van de beroepsbevolking is nu aan het werk. Bij de groep 15-25 jarigen (nu 65,0%) blijft er een achterstand in het herstel: de netto arbeidsparticipatie stijgt wel ten opzichte van de vorige meting (mei 2021), maar is nog altijd lager dan in februari 2020 (66,0%). Binnen deze groep jongeren hebben meer vrouwen dan mannen een betaalde baan.

Het aantal **openstaande vacatures** laat een sterke stijging zien. In het eerste kwartaal van 2021 waren er 334.000 openstaande vacatures. Er zijn nu meer vacatures dan werklozen, namelijk 106 vacatures voor 100 werklozen. De krapte op de arbeidsmarkt die voorafgaand aan de coronacrisis bestond, is terug.

Het aantal **personen met een WW-uitkering** vertoont een dalende curve en ligt nu onder het niveau van mei 2019. Deze daling is zichtbaar in alle leeftijdscategorieën.

Waar het aantal **personen in de bijstand** in 2019 daalde, steeg dit aantal tijdens de eerste fase pandemie. Inmiddels is een sterke daling zichtbaar en ligt het aantal lopende bijstandsuitkeringen zelfs onder dat van voor de coronacrisis. Sinds de vorige editie van het dashboard laat de leeftijdscategorie tot 27 jaar een daling zien, terwijl de groep van 45 jaar tot AOW-leeftijd juist een lichte stijging laat zien.

Het **aantal Tozo-uitkeringen** is na mei 2020 sterk gedaald na toevoeging van de partnerinkomenstoets. In 2021 is het gebruik in het voorjaar gestegen tot meer dan 100.000 regelingen in februari. Het aantal lag in juni 2021 (de meest recente data) op bijna 66.000. De verwerkingstijd van de gegevens zorgt ervoor dat het beeld van april-juni waarschijnlijk nog niet compleet is. De Tozo-regeling is per 1 oktober, net als de andere steunpakketten zoals NOW, beëindigd.

2.2. Betalingsachterstanden en problematische schulden

Als burgers zes maanden hun zorgverzekeringspremie niet betalen, worden zij aangemeld voor de **regeling wanbetalers**. Doordat de gegevens pas na zes maanden beschikbaar zijn, zit er wel een vertraging in het beeld van de ontwikkelingen. Het aantal wanbetalers laat al enkele jaren een dalende trend zien. Deze trend zet zich in 2020 door.

De gemiddelde cijfers laten geen enorm verontrustend beeld zien: De netto arbeidsparticipatie is hoog en er zijn veel openstaande vacatures. Uit de duidingssessie blijkt dat **een aantal deelnemers aan de sessies zich afvraagt in hoeverre mensen aanspraak zullen moeten maken op WW- of bijstandsuitkering nu de steunpakketten in oktober zijn afgeschaft**.

Gemeenten verwachten bijvoorbeeld dat er meer zelfstandigen aanspraak zullen moeten maken op de Bijstand voor zelfstandigen (Bbz). Het is belangrijk om rekening te houden met bestaande regionale verschillen op de arbeidsmarkt: sommige regio's en gemeenten hebben een groter aandeel zelfstandigen. Daarbij spelen ook sectorale verschillen tussen regio's een grote rol. Daarnaast zijn er signalen dat werkgevers zich vanwege de krapte op de arbeidsmarkt genoodzaakt voelen om hogere lonen uit te keren voor het aantrekken van personeel. Daarnaast kunnen de oplopende prijzen voor gas en energie ook in de bedrijfsvoering van zelfstandigen een rol spelen.

Het gevoel heerst nog steeds onder deelnemers van de duidingssessies dat er ondernemers zijn die de afgelopen periode vooral (of alleen) door de steunmaatregelen op de been werden gehouden, en dat ondernemers interen op hun spaargeld. De vraag is wat de lange termijn effecten zijn van de nu 'niet zichtbare' verplaatsingen van geldstromen (het inzetten van eigen vermogen, wat voor bepaalde ondernemers ook hun pensioen was bijvoorbeeld). Daarnaast zijn er signalen dat werkgevers zich vanwege de krapte op de arbeidsmarkt genoodzaakt voelen om hogere lonen uit te keren voor het aantrekken van personeel. Daarnaast kunnen oplopende prijzen voor gas en energie ook in de bedrijfsvoering van zelfstandigen een rol spelen.

Het aantal uitgesproken **schuldsanerings** lag in 2020 fors lager dan in voorgaande jaren. Naar verwachting komt dit deels door de flexibele houding bij schuldeisers: in veel gevallen is het innen van schulden gepauzeerd. Anderzijds past de daling in de trend van eerdere jaren: de instroom in de Wsnp neemt al enkele jaren af. Het CBS heeft recentelijk een dashboard over problematische schulden gepubliceerd (<https://dashboards.cbs.nl/v3/SchuldenproblematiekInBeeld/>).

Het aandeel particuliere huishoudens in Nederland dat te maken heeft met geregistreerde problematische schulden is in 2019 en 2020 licht gedaald. Ook tijdens de periode 1 januari - 1 oktober 2020, die grotendeels samenviel met de coronacrisis, is een lichte daling in het aandeel huishoudens met problematische schulden te zien (van 7,9% op 1 januari naar 7,6% op 1 oktober 2020). Voor de afgelopen periode zijn nog geen nieuwe cijfers beschikbaar. Wel zijn er zorgen over oplopende prijzen voor gas en energie in het algemeen en de invloed daarvan op huishoudens die moeilijk rondkomen en in de schulden zitten of dreigen te raken.

2.3. Kwetsbare groepen

Deelnemers aan de duidingssessies maken zich in het bijzonder zorgen over de (verdere) afstand tot de arbeidsmarkt die is ontstaan voor mensen die al gebruik maakten van een bijstandsuitkering. Dit betreft kwetsbare groepen zoals jongeren, ouderen en statushouders. Sowieso kan er een mismatch bestaan tussen de inhoud van de vacatures en mensen hun werkervaring en mogelijkheden. Daarnaast was er tijdens de coronacrisis vaak minder (informele) begeleiding richting werk mogelijk, en waren er minder stage- of werkervaringsplekken. Hierdoor kan het voor mensen uit deze kwetsbare groepen nog moeilijker zijn geworden om een betaalde baan te vinden en uit te stromen uit de bijstand.

Het aantal mensen dat **Voedselhulp** ontvangt via de Voedselbank is in de eerste helft van 2021 fors gedaald (bijna 10%) ten opzichte van de tweede helft van 2020. Naast de Voedselbank zijn er ook organisaties zoals het Rode Kruis die voedselpakketten uitdelen. Ten tijde van de vorige

update van het Dashboard in juli 2021 waren dit rond de 6.000 voedselpakketten per week, vooral aan ongedocumenteerden. Het Rode Kruis continueert deze hulp in ieder geval tot het einde van 2021.

3. Mentale weerbaarheid

3.1. Welbevinden en leefstijl

In breder vragenlijstonderzoek naar welbevinden door het RIVM zijn vragen gesteld over hoe mensen hun eigen **welbevinden** ervaren. De eerste meting was een maand na de start van de eerste lockdown, en de huidige data zijn afkomstig uit de 15^e meting (begin september 2021).

Het gemiddeld aandeel respondenten dat zich psychisch gezond voelt is gedurende de pandemie vrij stabiel tussen 82% en 88%, en ligt sinds juni 2021 op ongeveer 89%. De waardes in meting 15 zijn ongeveer gelijk aan die van meting 13. Na een flinke stijging bij meting 14 ten opzichte van meting 13 van het aandeel jongeren van 16 t/m 24 jaar die zich psychisch gezond voelde, is er nu weer een daling zichtbaar. Mogelijk heeft dat te maken met het eindigen van de zomer(vakantie) en het begin van school en studie. Uit de duidingssessie in juli 2021 met jongeren en jongerenwerkers kwam naar voren dat er met de versoepelingen van de coronamaatregelen ook angst wordt ervaren door sommige jongeren om weer terug te gaan naar het 'oude normaal'. Wat het 'oude normaal' precies betekent voor jongeren is individueel bepaald. Kenmerken die de aanwezige jongeren noemen zijn bijvoorbeeld 'sociale druk' en 'verplichtingen buitenshuis'. Bij deze groep ligt het aandeel dat zich psychisch gezond voelt nog steeds een flink stuk lager dan de overige leeftijdsgroepen.

Als we kijken naar gevoelens van eenzaamheid, heeft zich bij alle leeftijdsgroepen een dalende trend ingezet sinds mei 2021. Vooral bij de groep 16 t/m 24 jaar is een sterke daling van gevoelens van eenzaamheid te zien, van 76% in mei naar 51% in september 2021. Nog steeds is het aandeel onder 16 t/m 24 jarigen dat zich eenzaam voelt hoger dan bij andere leeftijdscategorieën, maar de spreiding tussen verschillende leeftijdsgroepen is sterk verminderd.

Op 1 juli 2021 heeft een duidingssessie plaatsgevonden met jongeren en jongerenwerkers. In deze sessie geven verschillende jongeren aan dat zij blij zijn dat eenzaamheid onder jongeren nu (door de pandemie) meer aandacht krijgt. Eenzaamheid onder jongeren speelde voor corona ook al, maar zat toen volgens hen (nog) meer in een taboesfeer.

De stijgende trend voor het rapportcijfer voor het eigen leven bij de 16 t/m 24 jarigen heeft zich doorgezet, en is sinds maart 2021 gestegen van een 5,9 naar een 7.1 gemiddeld. Ook de groep jongeren die het eigen leven een zware onvoldoende geeft met een rapportcijfer van 3 of lager is verder gedaald naar 2%. Uit de duidingssessie bleek dat jongvolwassenen aangeven dat het verdwijnen van beperkende maatregelen op het terrein van (voortgezet en hoger) onderwijs, sporten en samenkomsten hierin een belangrijke rol spelen.

Het aantal suïcides is ongeveer gelijk gebleven ten opzichte van dezelfde maanden in eerdere jaren. Wel is in de loop van 2020 en begin 2021 meer gebeld naar nummer 113, de preventielijn voor zelfdoding. Voor de coronacrisis was ook al een stijgende lijn zichtbaar; het nummer wordt steeds beter gevonden.

Ook de Kindertelefoon en 'De Alles Oké?' hulplijn worden veel gebeld. Kenmerkend voor de eerste drie maanden van 2021 waren volgens medewerkers van de lijnen zelf de relatief zwaardere aard en langere duur van de gesprekken. In april en mei van 2021 zagen medewerkers van de lijnen een toename van het aantal gesprekken over luchtige onderwerpen, al ligt het aandeel gesprekken over emotionele problemen nog steeds op een beduidend hoger niveau dan het gemiddelde van 2020 en 2019.

Veel hulp voor jongeren heeft tijdens de coronacrisis digitaal moeten plaatsvinden. In de sessie met jongeren en jongerenwerkers uit juli 2021 gaven jongerenwerkers aan te ervaren dat er veel jongeren zijn die niet op deze manier digitaal kunnen werken, en op wachtlijsten terecht komen. Genoemde hulpvragen die zij veel tegenkomen zijn hulp bij depressies en financiën. Inmiddels is er door het wegvallen van veel van de beperkende maatregelen weer meer face-to-face contact mogelijk.

3.2. Huiselijk geweld

Het aantal **meldingen van huiselijk geweld** daalde van juni 2020 tot de laatste meting in mei 2021 en zit hiermee onder het niveau van februari 2020. Dit betekent niet per se dat huiselijk geweld ook minder voorkwam tijdens de coronacrisis en lockdown. Tijdens de duidingssessies maakte men zich zorgen over deze daling, omdat het ook kan betekenen dat huiselijk geweld minder zichtbaar was tijdens de lockdowns. In landen om ons heen zijn er signalen dat huiselijk geweld zou zijn toegenomen. Ook vermoedden deelnemers dat er meer stress en meer ruzie kon ontstaan doordat mensen elkaar niet konden ontlopen. Anderzijds zou het kunnen dat 'daders' het lastiger vonden om geweld te plegen als er mensen in de buurt zijn (het hele gezin, de burens). Ook kan het zijn dat bepaalde stressfactoren juist wegvielen. Bijvoorbeeld het minder zien van hulpverleners, minder verplichtingen zoals kinderen naar school brengen en andere (sociale) verplichtingen. Ook kan het zijn dat gezinnen waar al huiselijk geweld speelt of speelde, gedwongen werden om zelf oplossingen te zoeken en hier in redelijke mate succesvol in waren. Sinds mei 2020 is een chatfunctie bij Veilig Thuis actief waarmee meer omstanders en direct betrokkenen bereikt kunnen worden.

Over de vraag of er meer of minder kindermishandeling en huiselijk geweld is, bestaat nog onduidelijkheid. **Sommige onderzoeken geven wel zorgelijke signalen**. Deze vraag wordt op verschillende manieren nader onderzocht door experts.

3.3. Geestelijke gezondheidszorg

De gemiddelde **wachttijd voor geestelijke gezondheidszorg** overschrijdt bij meerdere hoofddiagnosegroepen de norm voor de maximaal aanvaardbare wachttijd. Bij een aantal diagnosegroepen zoals ontwikkelingsstoornissen is er een stijging van de wachttijd ten opzichte augustus 2020. De coronacrisis was mogelijk van invloed op de vraag naar ggz. Door onzekerheid

over de toekomst, zorgen over de eigen baan en/of bedrijf, de angst om zelf ziek te worden, enzovoorts. Ook kan corona van invloed zijn op de beschikbaarheid van ggz-personeel, waardoor wachtlijsten konden oplopen. Ook na het verminderen van het aantal besmettingen en het wegvallen van de meeste beperkende coronamaatregelen blijven de wachtlijsten veelal de maximale norm overschrijden. Deelnemers van de duidingssessie in oktober 2021 gaven aan dat zij een verzwaring van ernstige problematiek en psychische crisissen signaleren. Niet alleen de aantallen, maar ook de aard van de doorverwijzingen richting de ggz kunnen van invloed zijn op de wachttijden.

De daling in 2020 van het **aantal verwijzingen van huisartsen naar ggz** kan verschillende dingen betekenen. Verwijzingen kunnen dalen omdat mensen minder snel naar de huisarts gingen omdat zij bang waren daar besmet te raken of omdat men de zorg niet verder wilde belasten. Het zou ook kunnen betekenen dat corona en de daaruit voortkomende maatregelen op veel mensen geen (negatief) psychisch effect had/heeft.

Politiecijfers over het aantal meldingen van personen met verward gedrag en meldingen van daklozen en zwervers laten nog steeds een stijging zien. Dit zou kunnen komen doordat er simpelweg meer mensen zijn die een melding maken. Eerder was de assumptie dat meer mensen thuis waren en werkten tijdens de coronacrisis en daardoor vaker een melding maakten van personen met verward gedrag, daklozen en zwervers. De cijfers laten echter niet zien dat meldingen afnemen naarmate mensen weer meer buitenshuis zijn en werken. De stijging kan ook komen door een daadwerkelijke stijging van het aantal personen met verward gedrag, daklozen en zwervers. De laatste peildatum van het CBS over het aantal daklozen was in januari 2020 – het is dus nog onduidelijk welke invloed de coronacrisis heeft gehad op deze cijfers.

4. Onderwijs

4.1. Leergroei in het basisonderwijs

De **gemiddelde leergroei** komt voort uit een CITO-onderzoek onder basisscholen, op basis van twee metingen tijdens het schooljaar 2019 - 2020 (de midden- en de eindtoets). De eerste schoolsluiting (maart 2020) vond plaats tussen deze twee metingen. Er zijn nog geen cijfers over het schooljaar 2020 – 2021 bekend. De gemiddelde leergroei in dat schooljaar loopt ten opzichte van het jaar ervoor duidelijk achter voor groep 4 tot en met 7 als het gaat om spelling, rekenen en begrijpend lezen. Uit recent onderzoek van het CBS blijkt verder dat leerlingen in groep 8 van het schooljaar 2019 - 2020 gemiddeld een lager definitief schooladvies kregen dan in voorgaande jaren. Door het vervallen van de eindtoets kon het schooladvies niet naar boven bijgesteld worden. Vooral meisjes en leerlingen uit lagere sociaaleconomische klassen kregen te maken met een lager eindadvies.

Uitsplitsing van de **gemiddelde leergroei naar sociaaleconomische status** (SES) laat zien dat de gevolgen het sterkst zijn voor leerlingen met een lage of gemiddelde sociaaleconomische achtergrond. De vertraging in leergroei is ongeveer anderhalf keer zo groot bij leerlingen met een lage en gemiddelde SES dan bij leerlingen met een hoge SES. Dit vergroot het risico op kansenongelijkheid in het onderwijs.

Uit recent onderzoek van de Onderwijsinspectie blijkt dat de inhoudelijke leerachterstanden die leerlingen hebben opgelopen tijdens de coronacrisis in het algemeen meevallen. Bij kinderen zijn er vaak wel achterstanden ontstaan op sociaal-emotioneel gebied (<https://www.onderwijsinspectie.nl/onderwerpen/corona-onderzoeken/nieuws/2021/10/12/gevolgen-van-16-maanden-corona-voor-het-onderwijs>).

Op 1 juli 2021 is een sessie gehouden met jeugdigen en jongerenwerkers. Deelnemers daarvan hopen dat er meer ruimte komt voor de diversiteit van manieren waarop jongeren leren. En dat de vormen/ oplossingen die tijdens de lockdown voor sommige jongeren goed werkten, in de praktijk behouden of verder uitgebouwd kunnen worden. Ook vragen zij aandacht voor de groep leerlingen die meer moeite heeft met zichzelf kunnen motiveren (en meer afhankelijk is van externe motivatie) en voor wie afstandsonderwijs minder goed werkt.

4.2. Stageplaatsen voor mbo-studenten

De invloed van corona op het bedrijfsleven werkt door in het aantal beschikbare stageplaatsen (denk aan het sluiten van de horeca of het thuiswerken van personeel). Stageplaatsen zijn nodig voor studenten om hun studie af te ronden. Een **tekort aan stageplaatsen** kan een belemmerende invloed hebben op de onderwijsloopbaan en de aansluiting op de arbeidsmarkt. De tekorten aan stageplaatsen voor mbo-studenten zijn aan het afnemen, al blijft de situatie ongunstig. De tekorten zijn vooral in de sectoren zorg en welzijn, sport en zakelijke dienstverlening fors. Deelnemers aan de sessie met jongeren(werkers) vroegen aandacht voor problemen met stages die er voor de coronacrisis al waren, zoals bijvoorbeeld stagediscriminatie voor jongeren met een migratieachtergrond.

Het aandeel NEET-jongeren (Jongeren van 15-29 jaar dat geen werk heeft en ook niet deelneemt aan onderwijs of een training) laat sinds het eerste kwartaal van 2020 een stijgende trend zien en betrof in het eerste kwartaal van 2021 6.4%. Mogelijk hing dit samen met de toen oplopende werkloosheid in deze leeftijdscategorie. Het moet nog blijken wat de invloed is van de stijgende arbeidsparticipatie onder jongeren voor het aandeel NEET-jongeren.

5. (Nalevings)gedrag

5.1. Gedragsvoorschriften

Inmiddels zijn de meeste (individuele) beperkende coronamaatregelen opgeheven en bestaat er geen maximaal aantal bezoekers meer. Het houden van 1,5 meter afstand is op dit moment ook verleden tijd.

De cijfers over het thuisblijven bij verkoudheidsklachten laten sinds mei 2021 een dalende trend zien. Bij de meting in september (nog net voor het loslaten van de 1,5-meterregel) gaf 40,9% van de Nederlanders aan thuis te blijven wanneer zij verkouden zijn. Waar jongeren eerder de groep vormden waarbij het grootste aandeel zei thuis te blijven bij een verkoudheid, waren dat bij de meting in september de 55 t/m 69 jarigen met 42,7%. Bij de jongeren van 16 t/m 24 jaar is dit aandeel gedaald naar 32,1%. Op dit moment heerst er onduidelijkheid over de regels voor het wel of niet thuisblijven bij verkoudheidsklachten. In oktober 2021 pleitten diverse Arbodiensten daarom voor een 'snotneusprotocol', wat helderheid zou moeten bieden voor werknemers en werkgevers.

Op 1 juli is een sessie gehouden met jeugdigen en jongerenwerkers. Daar is door deelnemers aandacht gevraagd voor de onevenredig ervaren negatieve aandacht die jongeren kregen rond het naleven van regels in verhouding tot andere leeftijdsgroepen.

De aanwezige jongeren geven aan dat ze het lastig vinden om te praten over of ze wel of niet een vaccin willen nemen. Gesuggereerd werd dat er daaromtrent verschillende kampen lijken te ontstaan. Daardoor kunnen familiebanden op scherp komen te staan, en zijn er vrienden die niet meer samen op vakantie willen gaan. Ze vragen zich af hoe de samenleving in de toekomst om zal gaan met wel en niet gevaccineerden. Uit recent onderzoek van het RIVM blijkt dat 72% van de jongeren tussen 12 en 18 jaar zich waarschijnlijk of zeker wil laten vaccineren. 21% wil het waarschijnlijk of zeker niet, en 8% twijfelt (<https://www.rivm.nl/documenten/vaccinatiebereidheid-bij-jongeren>).

6. Sociale cohesie

6.1. Vertrouwen

De maatregelen die zijn getroffen tegen de verspreiding van het coronavirus grepen in op het dagelijkse leven. Dit heeft kunnen leiden tot sociale spanningen in buurten of wijken. Maar ook het feit dat meer mensen thuis waren kon leiden tot spanningen tussen burens. Vanaf deze versie van het Dashboard worden resultaten toegevoegd op de thema's 'vertrouwen', 'hulp bieden', 'sociale contacten', 'kwaliteit van buurtrelaties' en de beleving van 'veiligheid en overlast'. Deze data zijn afkomstig vanuit RISBO-onderzoek van de Erasmus Universiteit. In de komende maanden wordt goed gekeken welke indicatoren langer worden gevolgd in het dashboard.

Het vertrouwen in de overheid nam sterk toe tijdens de eerste lockdown periode vanaf maart 2020. Daarna was er een dalende trend zichtbaar, en inmiddels ligt het percentage mensen wat aangeeft

vertrouwen te hebben in 'de landelijke overheid' op 35%. Belangrijk hierbij is om aan te geven dat beschikbare data over vertrouwen in *de* overheid voor de coronacrisis niet werd bevestigd. Wel werd de mate van 'vertrouwen in de politiek' voor de coronacrisis uitgevraagd door het SCP en door onderzoeksbureaus zoals I&O Research en IPSOS.

Tijdens de duidingssessie in oktober 2021 zijn zorgen geuit over dit lage percentage van mensen dat aangeeft vertrouwen te hebben in de landelijke overheid. In tegenstelling tot dimensies zoals mentale gezondheid en werk en inkomen, veert deze dimensie niet terug. De groep die minder vertrouwen heeft in de overheid is meer gedifferentieerd geworden. Er is een kwetsbare groep waarvan een deel ook weinig vertrouwen heeft in de mensheid in het algemeen. Daarnaast is er een groep waarbij het onderlinge hulppatroon en vertrouwen sterk is, maar er weinig vertrouwen in instanties bestaat. Daarnaast zijn er ook hoger opgeleiden die weinig vertrouwen in de overheid zeggen te hebben. Jongeren vormen de groep die het meeste vertrouwen heeft in de overheid, maar bij deze groep is ook de grootste toename van onvrede zichtbaar. Deelnemers aan de duidingssessie geven aan dat niet alleen de coronacrisis- en maatregelen van invloed zijn op het vertrouwen dat mensen hebben in de overheid, maar ook zaken zoals de toeslagenaffaire en de trage kabinetsformatie.

Op 1 juli 2021 is een sessie gehouden met jeugdigen en jongerenwerkers. Zij ervoeren dat onder veel jongeren door stigma (op naleven van regels) en door ervaren onduidelijkheid/ vele veranderingen in het beleid het wantrouwen onder jongeren in de overheid lijkt te zijn toegenomen. Zij gaven aan behoefte te hebben aan een duidelijke lange termijn visie waar zij zich aan vast kunnen houden. Het 'dansen met Jansen' beleid in de zomer van 2021 en de daaropvolgende stijging van besmettingen onder jongeren, waarna er opnieuw beperkende maatregelen voor met name de horeca werden ingesteld, kan mogelijk ook hebben bijgedragen aan het verminderde vertrouwen van jongeren in de overheid. Het is de vraag of en wanneer dit vertrouwen zal terugkeren.

Onder de groep mensen met een laag vertrouwen in instituties, zijn mensen die (heel) moeilijk rondkomen oververtegenwoordigd. Vooral mensen die (heel) moeilijk rondkomen hebben een laag vertrouwen in instituties. Mensen met een hogere opleiding, een hoger inkomen en die makkelijker kunnen rondkomen hebben gemiddeld genomen meer institutioneel vertrouwen (in overheid, RIVM en GGD) dan mensen met een meer kwetsbare maatschappelijke positie. Het vertrouwen in de huisarts blijft hoog onder verschillende groepen. Ook onder niet-gevaccineerden. Deelnemers van de duidingssessies wijden dit aan het onafhankelijke voorkomen van de huisarts, en persoonlijke relatie die veel mensen (voor een langere periode) hebben met hun huisarts.

6.2. Vaccinatiegraad

Tijdens de duidingssessie over vaccinatiestatus op 29 september werd het paper 'Voor mij geen coronavaccin' besproken (<https://www.impactcorona.nl/wp-content/uploads/2021/09/Working-paper-Voor-mij-geen-coronavaccin-sept-2021.pdf>). Uit deze studie blijken drie hoofdredenen voor mensen om zich niet te laten vaccineren: vertrouwen in het eigen lichaam, zorgen over bijwerkingen, en wantrouwen in het vaccin en betrokken instanties. Hierbij is het belangrijk om op te merken dat mensen ook meerdere (overlappende) redenen kunnen hebben voor het weigeren van een coronavaccin.

Daarnaast werd de huidige stand van zaken van het vaccinatieprogramma besproken, en de richting waarin nu nog naar oplossingen kan worden gezocht voor het vaccineren van mensen die dat tot nu toe niet hebben gedaan.

Aangezien men een onverminderd groot vertrouwen in de huisarts heeft, zouden huisartsen een (grotere) rol kunnen spelen bij het vaccineren van groepen mensen die tot nu toe nog niet voor vaccinatie hebben gekozen. Dit werd geopperd tijdens de duidingssessie op 29 september over vaccinatiestatus. Er bestaan zorgen of zo'n actievere rol van huisartsen bij het vaccinatieprogramma het vertrouwen in hen zou kunnen doen verminderen. Ze zouden door sommige groepen meer als 'onderdeel van de overheid' kunnen worden gezien, wat slecht zou kunnen uitpakken voor hun onafhankelijke imago.

Uit de duidingssessie kwam ook naar voren dat het belangrijk is om als overheid contact te hebben en te onderhouden met gemeenschappen. Het werkt niet om alleen een beroep te doen op netwerken in tijden van crisis. Juist het belang van laagdrempelige, duurzame relaties met gemeenschappen werd tijdens de sessie onderstreept. Daarnaast blijft toegankelijke informatie een aandachtspunt. Informatie moet aansluiten bij de doelgroep en moet vooral ook herhaaldelijk en via verschillende kanalen worden aangeboden. Deelnemers van de sessie stelden dat duidelijke informatie op papier, bijvoorbeeld in een folder bij de huisarts, nu nog vaak ontbreekt en juist door veel mensen op prijs zou worden gesteld.